Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПНУ
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Херсонський державний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

Збірник тез доповідей за матеріалами
VIII Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

07 листопада 2025 року

МУКАЧЕВО

УДК 373.2(063)
А 43

Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 07 листопада 2025 р., Мукачево / Ред.кол.: Добош О.М. (гол.ред.) та ін. Мукачево: МДУ. 2025.360 с.

Рекомендовано до поширення в мережі Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 8 від 14 листопада 2025 р.)

Рецензенти:

Бондар Т.І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Фізеші О.Й. – завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету, доктор педагогічних наук, професор

У збірнику вміщено тези доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі». Учасники конференції розкривають проблеми педагогічної освіти та розвитку особистості, використання новітніх технологій та інновацій в освіті, виховання особистості в контексті сучасної освітньої парадигми, особливості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців до реалізації завдань компетентнісного підходу в освітньому процесі, дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі, сучасного стану та перспективи розвитку дошкільної освіти в Україні, теорії і практики управління освітою, історії педагогіки.

Видання призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, працівників системи освіти.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надана в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання, розглянуті на конференції.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статитичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

Редакційна колегія:

Іванова Вікторія Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Мукачівський державний університет.

Пинзеник Олена Мафтеївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Фенцик Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Швардак Маріанна Василівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

© Мукачівський державний університет, 2025

Білей Тимур, Попович Оксана **УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**	315
Добош Олена, Бенкев Біанка **МІСЦЕ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ (LIFECOMP) У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**	319
Добош Олена, Дуда Олександра-Марія **УПРАВЛІНСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ ДІЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**	324
Добош Олена, Сливка Яна **ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ**	327
Малік Володимир, Трипольська Ольга, Сольона Ірина, Обуховська Оксана **УПРАВЛІНСЬКІ ПРОЦЕСИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ТА РОЗРИВІВ**	332
Поринець Євгенія, Грегірчак Дмитро **ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ АВТОНОМІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**	337
РОЗДІЛ 9 **ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ**	
Габовда Вікторія, Пинзеник Олена **ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У XXI СТОЛІТТІ**	341
Доброносова Юлія **ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ВИХОВАННЯ У ЛИСТУВАННІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНА ОСВІТНЯ КОМУНІКАЦІЯ**	345
Кузьма Ольга **КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОРІЄНТИР В ОСВІТІ XXI СТОЛІТТЯ**	349
Легета Мирослава, Пинзеник Олена **ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В СТРУКТУРІ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ В XXI СТОЛІТТІ**	353
Фізеші Октавія **ПОЧАТКОВІ ШКОЛИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ МОВАМИ НАВЧАННЯ В ЗАКАРПАТТІ XX СТОЛІТТЯ**	355

Одним з актуальних напрямів удосконалення сучасної дошкільної освіти є забезпечення її якості через постійне оновлення освітніх стандартів і програм, використання «ефективного педагогічного потенціалу фахівців, які працюють у дошкільних освітніх інституціях», «моніторингу та управління через моніторинг» [5, с. 42-43]. Відтак, перспективними напрямами наукових досліджень стане дослідження інструментів проведення моніторингу якості дошкільної освіти, а також підвищення ефективності підготовки педагогічних кадрів для сфери дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Дошкільна освіта URL: https://mon.gov.ua/tag/doshkilna-osvita?&tag=doshkilna-osvita Дата звернення: 12.10.2025 р.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text Дата звернення: 12.10.2025 р.
3. Закон України «Про освіту». 2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text Дата звернення: 12.10.2025р.
4. Конституція України. **1996.** URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 254%0%BA/96-%D0%B2%D1%80 Дата звернення: 12.10.2025 р.
5. Shvydun l., Maidanenko S., Kulbach l. Preschool education in the context of modernization of the educational system. *Dnipro academy of continuing education herald. Series: philosophy, pedagogy*. 2022. 1(1), 40-44. https://doi.org/10.54891/2786-7005-2022-1-7

Октавія Фізеші
доктор педагогічних наук,професор,
професор кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

ПОЧАТКОВІ ШКОЛИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ МОВАМИ НАВЧАННЯ В ЗАКАРПАТТІ XX СТОЛІТТЯ

Закарпаття завжди характеризувався як край з надзвичайною строкатістю етнічного складу населення, яка зумовлена особливостями географічного розташування та трансформаціями в його державно-територіальному перепідпорядкуванні, які відбувалися впродовж століть, а, особливо, в першій половині XX століття. Національна строкатість населення закарпатського краю проявляється в його багатомовності, різноманітті культур, традицій, звичаїв,

разом з тим вона має стійку об'єднуючу рису – глибоку повагу один до одного як до представників різних етнічних спільнот, повагу до їх мови, історії, культури, традицій. Вважаємо, що ця спільна риса – наслідок історичних подій, що спільно переживали впродовж століть різні національності: русини-українці, угорці, румуни, чехи, словаки, німці, роми, євреї та ін.

Питання освіти національних меншин вітчизняними науковцями розглядалося в різних наукових контекстах, зокрема, і в історико-регіональному: 1) наукові праці з питань освіти національних меншин у різних регіонах України (Є. Васютинська, М. Дубінко – Єлисаветградщина, К. Бурдуваліс – Поділля, О. Волонтир – Волинь, І. Міронова – Південь України, В. Юрченко – Правобережна Україна, С. Шевченко та ін.); 2) розвиток освіти національних меншин у Закарпатті (К. Лабош, О. Фізеші, С. Черничко В. Шаркань, Г. Шумицька та ін.).

Зважаючи на наші попередні наукові розвідки, ми схарактеризуємо сутність процесу здобуття початкової освіти представниками національних меншин у Закарпатті, який розглядаємо як підпорядковано-пристосувальні зміни освітнього простору Закарпатського регіону в залежності від привнесеної законотворчої, освітньої, мовної політики державою-домінантом і відстоювання національних особливостей у полікультурному регіоні [2, с. 459], а також виокремимо основні хронологічні етапи за критерієм державно-територіальної приналежності закарпатських земель, в межах яких з'ясуємо історико-педагогічні передумови розвитку початкової освіти з мовами національни меншин, а саме: І-й етап – розвиток початкової школи Закарпаття періоду перебування в складі Австро-Угорщини (1848-1919 рр.); ІІ-й етап – перебудова початкової освіти регіону за Чехословацького періоду (1919-1938 рр.); ІІІ-й етап – діяльність початкових шкіл часів угорського підпорядкування Закарпаття (1939-1944 рр.); IV-й етап – початкова освіта краю в складі радянського союзу (УРСР) (1944-1991 рр.); V-й етап – розвиток початкової школи Закарпатської області в незалежній Україні (з 1991 р.)» [2, с. 18]. Зазначимо, що в межах кожного етапу освітня та мовна політика щодо національних меншин різнилася,

оскільки змінювалися не тільки державні утворення, але й державні мови, що вирізняло статуси різних національностей – від домінуючих в одній державі до статусу національної меншини в іншій державі.

Під «мовною політикою» розуміємо систему політичних, юридичних, адміністративних заходів, що спрямовані на регулювання мовних відносин у державі, на зміну чи збереження мовної ситуації в державі, оскільки мовна політика є частиною національної політики, органічною складовою певного політичного курсу держави. Під «освітньою політикою» слід розуміти «складову політики держави, яка відображає сукупність її цілей і завдань в сфері освіти, що формуються політичною системою залежно від сутності держави та її соціального призначення і реалізуються нею за допомогою відповідних інструментів» [1, с. 69].

У розрізі визначених історичних періодів у розвитку початкової освіти в Закарпатті впродовж XX століття діяли школи з мовами навчання національних меншин, які проживали на території Закарпаття (табл. 1). Проте, умови соціально-економічного, демографічного, суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку впливали на їх кількість і поширеність у різних районах краю, на зміст освіти, підготовку педагогічних кадрів, діяльність педагогічних товариств, педагогічні часописи тощо.

Таблиця 1

Мова викладання в початкових школах Закарпаття в XX столітті

Період	**Державна мова**	**Школи за мовами навчання**
І-й етап – розвиток початкової школи періоду перебування в складі Австро-Угорщини (1848-1919 рр.)	угорська	угорські, русинські, словацькі, румунські, єврейські, німецькі, двомовні
ІІ-й етап – перебудова початкової освіти регіону за Чехословаччини (1919-1938 рр.)	чеська, русинська	чехословацькі, русинські, угорські, німецькі, румунські, єврейські, двомовні
Карпатська Україна (1939)	українська	інформація відсутня

III-й етап – діяльність початкових шкіл часів Угорщини (1939-1944 рр.)	угорська, русинська	угорські, русинські, двомовні
IV-й етап – початкова освіта краю в складі радянського союзу (1944-1991 рр.)	російська, українська	російські, українські, угорські, молдавські; дво-, тримовні
V-й етап – розвиток початкової школи Закарпатської області в незалежній Україні (з 1991 р.)	українська	українські, російські, угорські, румунські, словацькі, двомовні

Історико-педагогічна ретроспектива початкової освіти національних меншин, які проживали в Закарпатті XX століття, дозволила з'ясувати історико-педагогічні особливості розвитку початкових шкіл для національних меншин: забезпечення права на освіту національних меншин залежало, насамперед, від реалізованої державою-домінантом освітньої політики (Австро-Угорщина – ідея від розширення права національних меншин на освіту до ліквідації шкіл з національними мовами навчання; Чехословаччина – утвердження демократичних цінностей, урахування освітніх потреб різних національностей аж до відкриття початкової школи для ромських дітей; Угорщина – забезпечення можливостей вивчати рідну мову русинами-українцями та обмеження освітніх прав єврейського, словацького та румунського населення; радянський союз – рух від повного обмеження освітніх прав національних меншин (угорців і німців), підміни мови (румуни) до використання національних шкіл у «русифікації» та задля інтернаціонального виховання). Загальним явищем для усіх періодів є наявність шкіл (класів) з двомовним навчанням.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко Л. Державна освітня політика: поняття та сутність. *Аспекти публічного управління*. 2023. 11(1). С. 64-71. https://doi.org/10.15421/ 152309.

2. Фізеші О. Й. *Початкова школа на Закарпатті (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія*. Ужгород. 2015.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
тел./факс +380-3131-21109
Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua
E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua
Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: http://dspace.msu.edu.ua:8080
Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: http://msu.edu.ua/library/